

Хартія основних принципів європейської адвокатської професії

«У суспільстві, заснованому на повазі до верховенства права, адвокат виконує особливу роль. Обов'язки адвоката не починаються і не закінчуються сумлінним виконанням своїх повноважень, покладених на нього/неї відповідно до закону. Адвокат повинен служити інтересам правосуддя, а також тих, чий права та свободи він уповноважений відстоювати і захищати, і до обов'язків адвоката входить не лише відстоювати інтереси клієнта, але й бути радником клієнта. Повага до професійної функції адвоката є необхідною умовою верховенства права й демократії в суспільстві».

Кодекс поведінки європейських адвокатів Ради асоціацій адвокатів та правових товариств Європи (CCBE), стаття 1.1

Існують основні принципи, спільні для всієї європейської адвокатської професії, хоча вони й виражені по-різному в різних юрисдикціях. Вони лежать в основі низки національних і міжнародних правил, які регулюють поведінку адвокатів. Європейські адвокати дотримуються цих принципів, які необхідні для належного здійснення правосуддя, забезпечення доступу до правосуддя і реалізації права на справедливий судовий розгляд, як це передбачено Європейською конвенцією з прав людини. Асоціації адвокатів та правові товариства, суди, законодавці, уряди й міжнародні організації повинні прагнути відстоювати й захищати ці основні принципи в інтересах суспільства.

До основних принципів, зокрема, належать такі:

- a) незалежність адвоката і свобода адвоката щодо ведення справи клієнта;
- b) право та обов'язок адвоката зберігати конфіденційність справ клієнта і дотримуватися професійної таємниці;
- c) уникнення конфлікту інтересів як між різними клієнтами, так і між клієнтом і адвокатом;
- d) честь та гідність адвокатської професії, доброчесність та бездоганна репутація окремого адвоката; ;
- e) лояльність до клієнта;
- f) справедливе ставлення до клієнтів у питаннях гонорару;
- g) професійна компетентність адвоката;
- h) повага до колег по професії;
- i) повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя;
- j) саморегулювання адвокатської професії.

2. Коментар щодо Хартії основних принципів європейської адвокатської професії

1. 25 листопада 2006 року ССВЕ одностайно ухвалила «Хартію основних принципів європейської адвокатської професії». Хартія містить перелік з десяти принципів, спільних для всієї європейської адвокатської професії. Дотримання цих принципів є основою права на судовий захист, яке є наріжним каменем решти основних прав у демократичному суспільстві.

2. Основні принципи закладають спільний фундамент, який лежить в основі всіх національних і міжнародних норм, що регулюють поведінку європейських адвокатів.

3. Хартія враховує:

— національні професійні правила з держав по всій Європі, зокрема внутрішні правила держав, які не входять до ССВЕ, які також поділяють ці загальні принципи європейської адвокатської практики¹;

— Кодекс поведінки європейських адвокатів ССВЕ;

— загальноприйняті принципи Міжнародного кодексу етики Міжнародної асоціації юристів (IBA)²;

— Рекомендацію Rec(2000)21 від 25 жовтня 2000 року Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про свободу здійснення професії адвоката³;

— Основні положення про роль адвокатів, прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинам, Гавана (Куба) 27 серпня по 7 вересня 1990 року⁴;

— судову практику Європейського суду з прав людини і Суду Європейського Союзу і, зокрема, рішення Європейського суду від 19 лютого 2002 року у справі *Wouters проти Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* (C-309/99)⁵;

— Загальну декларацію прав людини⁶, Європейську конвенцію з прав людини⁷ та Хартію основоположних прав Європейського Союзу⁸;

— Резолюцію Європейського парламенту щодо адвокатської професії та загального інтересу у функціонуванні правових систем⁹.

4. Хартія покликана служити загальноєвропейським документом, дія якого виходить за межі держав-членів, асоційованих членів та держав-спостерігачів ССВЕ. Очікується, що Хартія стане у нагоді, наприклад, у роботі асоціації адвокатів, які намагаються встановити свою незалежність у Європі у державах з молодою демократією.

¹ Національні кодекси поведінки розміщені на офіційному сайті ССВЕ.

² Загальні принципи юридичної професії, ухвалені Міжнародною асоціацією юристів (IBA) 20 вересня 2006 року.

³ Рекомендація Rec(2000)21 Комітету міністрів державам-членам про свободу здійснення професії адвоката (ухвалена Комітетом міністрів 25 жовтня 2000 року на 727 засіданні депутатів-міністрів).

⁴ Основні положення про роль адвокатів, прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй по запобігання злочинам, Гавана (Куба, 27 серпня по 7 вересня 1990 року).

⁵ Справа C-309/99 *J.C.J. Wouters, J.W. Savelbergh, Price Waterhouse Belastingadviseurs BV проти Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, [2002] ECR I-1577.

⁶ Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року.

⁷ Конвенція про захист прав людини і основних свобод, підписана членами Ради Європи 4 листопада 1950 року в Римі.

⁸ Хартія основоположних прав Європейського Союзу, підписана та проголошена президентом Європейського парламенту, головою Ради та головою Комісії на засіданні Ради Європейського Союзу в Ніцці 7 грудня 2000 року.

⁹ Резолюція Європейського парламенту щодо юридичної професії та загального інтересу в функціонуванні правових систем, ухвалена 23 березня 2006 року.

5. Очікується, що Хартія підвищить усвідомлення серед адвокатів, представників влади та громадськості важливості ролі адвоката в суспільстві, а принципи, які регулюють юридичну професію, сприяють утвердженню цієї ролі.

6. Адвокат у відносинах з фізичною особою, компанією або державою виконує роль довіреного радника та представника клієнта, професіонала, шанованого третіми сторонами, а також невід'ємного учасника процесу здійснення справедливого правосуддя.

Втілюючи всі ці елементи, адвокат, який вірно служить інтересам свого клієнта і захищає його права, також виконує функцію правозахисника в суспільстві, яка полягає в упередженні та запобіганні конфліктів, гарантуванні вирішення спорів згідно із загальновизнаними принципами цивільного, публічного або кримінального права з належним урахуванням прав та інтересів громадян, для подальшого розвитку права та захисту громадських свобод, утвердження справедливості та верховенства права.

7. ССВЕ розраховує на те, що судді, законодавці, урядовці й міжнародні організації прагнутимуть спільно із асоціаціями адвокатів відстоювати принципи, викладені в Хартії.

8. Хартія передусє витяг з преамбули до Кодексу поведінки європейських адвокатів, включаючи, зокрема, твердження про те, що «Повага до професійної функції адвоката є необхідною умовою верховенства права й демократії в суспільстві». Верховенство права тісно пов'язано з демократією, як переконані в Європі.

9. Вступний параграф Хартії стверджує, що принципи, викладені в Хартії, мають важливе значення для справедливого здійснення правосуддя, забезпечення доступу до правосуддя і гарантування права на справедливий суд відповідно до вимог Європейської конвенції про права людини. Адвокати та асоціації адвокатів, як і раніше, будуть перебувати в авангарді захисту цих прав, будь-то в європейських державах з молодю демократією чи в більш розвинених демократичних країнах, скрізь, де такі права можуть опинитися під загрозою.

Принцип а) — незалежність та свобода адвоката щодо ведення справи клієнта:

Адвокат потребує свободи — політичної, економічної та інтелектуальної — у реалізації своїх повноважень, консультуванні та представництві інтересів клієнта. Це означає, що адвокат має бути незалежним від держави та інших владних інтересів і не повинен допускати, щоб його незалежність була поставлена під загрозу у результаті згубного тиску з боку ділових партнерів.

Адвокат також має залишатися незалежним і від свого клієнта, якщо він хоче завоювати довіру третіх осіб та суду. Насправді, без такої незалежності від клієнта неможливо гарантувати якість роботи адвоката. Належність адвоката до вільної професії і можливості, які випливають з цього, допомагають підтримувати незалежність, при цьому асоціації адвокатів повинні відігравати важливу роль в гарантуванні незалежності адвокатів.

Саморегулювання професії має життєво важливе значення в підтримці незалежності практикуючого адвоката. Слід зазначити, що в суспільствах з нерозвиненою

демократією адвокати зустрічають перешкоди у веденні справ своїх клієнтів та можуть навіть бути ув'язненими чи позбавленими життя у процесі здійснення своєї професійної діяльності.

Принцип b) — право та обов'язок адвоката зберігати конфіденційність справ клієнта і дотримуватися професійної таємниці:

В основі професії адвоката лежить функція одержання від клієнта інформації, яку він не став би розповідати будь-кому іншому — найбільш інтимні особисті дані або найцінніші комерційні таємниці — при цьому адвокат отримує таку інформацію на основі довіри. Без впевненості в конфіденційності не буває довіри. Хартія підкреслює подвійний характер цього принципу: дотримання конфіденційності — не лише обов'язок адвоката — це основоположне право клієнта.

Правила «гарантій юридичної професії» забороняють використовувати спілкування між адвокатом та клієнтом на шкоду клієнту. У деяких країнах право на конфіденційність розглядається як таке, що належить виключно клієнту, тоді як в інших юрисдикціях «професійна таємниця» може також вимагати дотримання адвокатом у таємниці від клієнта інформації, отриманої від адвоката іншої сторони на основі довіри.

Принцип (b) включає в себе всі ці пов'язані поняття — гарантії юридичної діяльності, конфіденційність і професійну таємницю. Обов'язок адвоката перед клієнта зберігається навіть після завершення роботи по справі клієнта.

Принцип c) — уникнення конфлікту інтересів як між різними клієнтами, так і між клієнтом і адвокатом:

Для належного виконання своїх професійних функцій адвокат повинен уникати конфлікту інтересів. Тобто адвокат не може представляти інтереси двох клієнтів з одного і того ж питання у випадку наявності або можливості виникнення такого конфлікту інтересів між цими клієнтами. Аналогічно, адвокат повинен утримуватися від представництва інтересів нового клієнта, якщо він отримав конфіденційну інформацію від іншого наявного чи колишнього клієнта. Також адвокат не може брати справу нового клієнта у випадку наявності конфлікту інтересів між клієнтом та адвокатом. Якщо конфлікт інтересів виникає в процесі представництва інтересів клієнта, адвокат має припинити роботу. Як можна побачити, цей принцип тісно пов'язаний з принципом (b) (конфіденційність), (a) (незалежність) та (e) (лояльність).

Принцип d) — честь та гідність адвокатської професії, доброчесність та бездоганна репутація окремого адвоката:

Для того, щоб завоювати довіру клієнтів, третіх сторін, судів та держави, адвокат має бути гідним довіри. Це досягається належністю до поважної професії, з чого випливає вимога до адвоката уникати дій, що можуть зашкодити як його власній репутації, так і репутації професії загалом та підірвати довіру до неї з боку суспільства.

Це не означає, що адвокат повинен бути ідеальною особистістю, але це дійсно

вимагає від нього уникати негідної поведінки як у юридичній практиці, так і в інших ділових стосунках і навіть в особистому житті тією мірою, яка може зганьбити професію.

Ганебна поведінка може призвести до накладення санкцій на адвоката, включаючи, в найбільш серйозних випадках, виключення з професії.

Принцип е) — лояльність до клієнта:

Лояльність до клієнта лежить в основі ролі адвоката. Клієнт повинен бути у змозі довіряти адвокату як своєму консультанту і представнику. Для того щоб бути лояльним до клієнта, адвокат має бути незалежним (див. принцип (а)), уникати конфлікту інтересів (див принцип (с)) і зберігати в таємниці інформацію, отриману від клієнта (див принцип (b)).

Деякі з найбільш делікатних проблем професійної етики адвоката виникають унаслідок противаги між принципом лояльності до клієнта і принципами, які встановлюють ширші обов'язки адвоката — принципом (d) (честь і гідність), принципом (h) (повага колег по професії) і, зокрема, принципом (i) (повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя). У таких ситуаціях адвокат має дати зрозуміти клієнтові, що він не може зашкодити своїм обов'язком перед судом та здійсненням правосуддя з метою просування незаконної справи від імені клієнта.

Принцип f) — справедливе ставлення до клієнтів у питаннях гонорару:

Клієнт має бути повністю поінформований про розмір гонорару адвоката, який має бути справедливим і обґрунтованим та відповідати нормам закону і професійним правилам, якими регулюється діяльність адвоката.

Хоча професійні кодекси (і принцип (с) цієї Хартії) підкреслюють важливість недопущення конфлікту інтересів між адвокатом і клієнтом, питання оплати гонорару може містити небезпеку виникнення такого конфлікту. Відповідно, цей принцип диктує необхідність професійного регулювання, щоб клієнту не довелося сплачувати надмірні кошти.

Принцип g) — професійна компетентність адвоката:

Очевидно, що адвокат не може ефективно надавати поради або представляти інтереси клієнта без належної професійної освіти та тренування. Нещодавно післядипломна освіта (підвищення кваліфікації) отримує все більшу увагу з огляду на швидкі темпи змін у законодавстві та практиці його застосування, а також у зв'язку з бурхливим розвитком технологій та економічних відносин.

Правила професійної етики часто наголошують на тому, що адвокат не повинен брати у роботу справу, в якій йому бракує компетенції.

Принцип h) — повага до колег по професії:

Цей принцип не лише вказує на необхідність дотримуватися ввічливості у відносинах один з одним, хоча це важливо з огляду на надзвичайно складні та вельми конфліктні справи, в яких адвокати часто беруть участь від імені своїх клієнтів. Принцип стосується

ролі адвоката як посередника, якому можна довірити правду, який дотримується правил професійної етики та виконує свої обіцянки.

Належне здійснення правосуддя вимагає від адвокатів поводити себе щодо один одного таким чином, який дозволив би вирішувати спірні питання у цивілізований спосіб. Схожим чином адвокати мають бути зацікавлені у добросовісному веденні справ одне з одним, уникаючи обману. Взаємна повага між колегами по професії сприяє належному здійсненню правосуддя, полегшує вирішення конфліктів шляхом переговорів і в інтересах клієнта.

Принцип і) — повага до верховенства права та справедливе здійснення правосуддя:

Ми вже охарактеризували роль адвоката як невід'ємного учасника процесу здійснення справедливого правосуддя. Така ж ідея іноді виражається через опис адвоката як «посадової особи суду» або «міністра юстиції». Адвокату забороняється усвідомлено надавати недостовірну чи оманливу інформацію в суді, так само він не повинен брехати третім особам у процесі своєї професійної діяльності. Ці заборони часто йдуть у розріз з безпосередніми інтересами клієнта адвоката, і вирішення цього очевидного конфлікту між інтересами клієнта і інтересами правосуддя є делікатною проблемою, яку адвокат професійно навчений вирішувати.

Адвокат має право звертатися до своєї асоціації адвокатів за допомогою у вирішенні таких проблем. Але в кінцевому рахунку адвокат може успішно представляти інтереси свого клієнта лише якщо суд та треті особи матимуть змогу покласти на нього як довіреного посередника та учасника справедливого правосуддя.

Принцип j) — саморегулювання адвокатської професії:

Однією з характерних рис нерозвинутих демократій є намагання держави, відкрито або приховано, контролювати професію адвоката і діяльність адвокатів. Більшість європейських юридичних професій поєднують у собі державне регулювання і саморегулювання.

У багатьох випадках держава, визнаючи важливість основних принципів, використовує законодавство для їх підсилення, наприклад, шляхом закріплення у законі принципу конфіденційності або шляхом надання асоціаціям адвокатів повноважень ухвалювати правила професійної етики.

ССВЕ переконана, що лише сильне професійне саморегулювання може гарантувати професійну незалежність адвокатів від держави і без гарантій незалежності адвокати не зможуть виконувати свою професійну і юридичну роль.